

Magasinet på Florö

Nyligen kontaktades jag av Inger Rudberg, som undrade om jag kunde skriva ner något om Floröns historia för Fjällbacka-Bladets läsekrets. Jag tillhör dom, som läser Fjällbacka-Bladet från första till sista sidan och njuter i fulla drag från andra sidan jordklotet, bosatta som vi är sen 12 år på en av de ävenledes mycket vackra öarna på Nya Zeeland.



Florö med det upprustade magasinet. Foto: Hans Schub.

För den som är ytterligare intresserad finns det en hel del källmaterial utöver Emilie Flygare-Carléns romaner. Just dessa kan ibland vara något svårbestämbara, när det gäller att uttolka exakt varifrån hon har hämtat sina förebilder till de livfulla 1800-talsskildringarna av människor och natur. Med författarens rätt följer ju friheten att vara helt obunden vid verkligheten. Det som gör hennes skildringar extra spännande och levande är givetvis hennes kunskaper och egna iakttagelser vid färder längs kusten med sin fader. Vi har därför rätt att anta att mycket är autentiskt och självupplevt även om det säkerligen är uppblandat med alla dessa historier och skrönor, som cirkulerade i folkmun under denna tid då berättarkonsten var så mycket mer utbredd än idag. I Stellan Johansson har vi ju en enastående lokal (och samtida!) förmåga, där han outröttligt från sin kommandobrygga basunerar ut några av dessa öars särpräglade och bästa historier och skrönor. Hans (och hans kära gamla Nollhöttens!) popularitet är ej att ta miste på. Han envisas fortfarande efter alla år med att själv och utan bandspelare ständigt och på nytt berätta om dessa historiska ruskigheter - två och ibland tre gånger om dan och med stor inlevelse. Men för den som är intresserad kan jag även hänvisa till Wilhelm Hanssons bok: Norra Bohusläns skärgård samt Dokumentation (Nr 22, 1982) om

Florö, utgiven av Uddevalla Muséum några år före den officiella Kulturminnesmärkningen (1992). Den bygger på mitt initiativ och min sedan länge brinnande önskan att bevara och överlämna något unikt till eftervärlden. Till detta nummer finnes numera även en tilläggsrapport om alla gamla och nya träd och annan ovanlig växtlighet på Florö, som ger ännu en unik och fascinerande dimension till allt annat upplevande på denna förtrollade ö.

Kraftkvinnor

Eftersom Florö i mantalslängderna heter Hjärterön 1:5 kan man förstå att den under 16-1700-talet tillhörde ett större hemman med flera öar (Korsö, Bringebärsholmen, Norra och Södra Fotstillarna), som huvudsakligen användes till fårbeta. Hjärterön var således "stamfastighet" och dess historia är troligen genom släktskap och andra omständigheter lika brokig som Florös. Under de decennier (fram till slutet av 1980-talet) då den färgstarka kraftkvinnan Siv Sjöstrand härskade här sålde hon av själva ön till Domänverket utom marken runt husen (som har två ägare). Hon är väl (liksom kraftkvinnan Abela, som ej heller "spottade i glaset") snart värd en egen historik (varför inte just i detta forum) innan den blir till skröna. Enligt en troligen sann sådan spelade hon en natt i poker bort det ena av öns båda

sillmagasin, något som lär ha följts av ett pikant rättsligt efterspel. Liksom i gammal tid strövar där fortfarande boskap för att förhindra att ängarna växer igen, men då Siv lämnade Hjärterön försvann även fåren.

Sedan ungefär ett år har jag nu mer systematiskt börjat nysta i Florö spännande historia. Delvis med hjälp av på Florö redan existerande dokumentation samt även själv med benägen hjälp av ännu icke namngivna entusiaster.

I denna artikel skall jag huvudsakligen endast beröra vad jag vet/hört om vårt Magasin. Det består av flera delar. Således förmodar jag att den första västra delen utgjordes av en sjöbod och användes som sådan även efter tillbyggnaden av senare delar. Exakt när denna sjöbod uppfördes finns mig veterligen ingenstädes omnämnt, men jag förmodar ungefär samtidigt med Krogbyggnaden (ca 1830), som ursprungligen var enbart bostadshus för jaktuppsyningsmannen *J.P. Zimmerman* och hans familj. Redan 1837 köptes dock Florö av kofferdikaptenen *Benjamin Johansson* och hans maka *Abela*. De lär vid det laget ha ägt en fastighet i Fjällbacka på S Hamngatan nr 5, "Dahlgrenska Magasinet", pietetsfullt bevarat av nuvarande ägare Jan och Marianne Nilstoft, som såldes i samband med köpet av Florö. Det sägs att Abela bedrivit krogrörelse på Fläskö innan den överflyttades till Florö, men närmare omständigheter känner jag ej till. (Se *I. Rudbergs artikel i Fjällbacka-Bladet nr 60. Red. anmärkning*)

Då sillen började gå till i sådana mängder att det blev stor handelsvara i trakten (från 1877-78) lät Abelas son *Peter August Johansson* bygga till sjöboden, vars östra numera inbyggda vägg fortfarande har sin gula fasadfärg kvar. Det förefaller som om den sista delen blev tillbyggd i ett senare skede. Den är till det yttre en pendang till sjöbodsdelen (sannolikt för att uppnå stilmässig yttre symmetri). Denna byggnad är väl i sin bevarade helhet en av de större i sitt slag och gör anblicken pampig för förbiseglande. Min fader blev erbjuden samma summa (6.000), som han betalat för hela ön 1931 av någon, som ville plocka ner det värdefulla, kärnfriska timret. Men guskelov avstod han!

Fjällbacka Ansjovis

Sannolikt gällde sillhanteringen initialt saltning i tunnor (på uppemot 100- 150 kg per tunna!), som skeppades runt land och rike - inte minst på export till England, Tyskland och Frankrike. Senare lär där även ha lagts in ansjovis. Hans Ahlsén, som förestår hembygdarkivet i Fjällbacka, har berättat för mig, att den press som användes för att producera locket till ansjoviskonservburkarna på Florö finns bevarad på Nestorsgården i



Familjen Silfverskiöld 1942. Från vänster Nils Otto, Mona, Nils Peter, Agneta "Sickan" och Bengt

Fjällbacka. Denna ansjovisburkpress har Peter Augusts namn tryckt på framsidan. Men det fanns enligt Ahlsén flera producenter, som gjorde "Fjällbacka Ansjovis" vida känd på grund av sin utsökta smaksättning. "Receptet" lär finnas kvar och det ryktas att man åter borde starta denna ansjovistillverkning, särskilt om årets rika förekomst av småsill skulle följas av en ny sillperiod!

I Magasinet finns tre små inredda rum med tidstypiska 1800-tals tapeter. Det har berättats, att de nyttjades av de sillrenserskor, som fick bo där under säsongen eller kanske endast vid dåligt väder då det var "äventyrligt" att i höststormarna ta sig roende hem. Möjligen kom de flesta från Fjällbacka och/eller från öarna runt om. Gissningsvis kunde de vara bortemot ett trettiotal vid den verkliga sillrushen.

Florö hade, enligt kyrkoböckerna, under senare delen av 1800-talet mellan 20 och 30 personer upptagna som bofasta på ön. Bland dessa nämns även flera pigor, drängar, så kallade "strandsittare" och "utfattige". En del av dessa var sannolikt även involverade i sillhanteringen. Vid denna tid fanns åtminstone ytterligare ett hus till på Florö, som låg i slänten bakom Magasinet (senare, vid missämja med kaptenen, nedplockat och uppsatt i Skrälbys på Dyngö - numera ägt av postbåts-"flickornas" moder - Birgitta Steg). En tillhörande sjöbod stod i strandkanten öster om Magasinet, sannolikt följde den ävenledes med till Skrälbys.

Den andra versionen beskriver att ett eller flera av de små rummen i Magasinet var avskiljda från sillsalteriet för just ansjovisläggning. Rökgångar visar att rummen var uppvärmda och det ville säkert till vid stränga vintrar med den tidens bristfälliga isolering av väggar, golv och tak.

Hela sillsalteriet hade ett andra våningsplan för lagring och lastning av silltunnor. Stora delar av detta däck finns dock ej längre kvar. Tre stora dubbeldörrar vetter mot havet, där det vid den tiden gick ut motsvarande tre

stora bryggor för lastning och lossning. Det var vid den västra dubbeldörren, som man inrättade handelsboden ("Hjelm & Holt") vid inspelningen av "Ett Köpmanshus i Skärgården" (1972-73). Den östra gaveln hade dessutom en likadan dubbeldörr i det övre våningsplanet så att tunnor kunde tas upp på detta plan för lagring eller lastning. Där befinner sig nämligen en lasttrumma under takåsen - väl bibehållen och fungerande. Med

linor runt trumman underlättades lastningen genom en krok och block, fastsatta vid den genom väggen utskjutande axelstocken.

Kapten Peter August Johansson hade rykte om sig att vara en sjutusan till karl, även när det gällde kroppsstyrka, och ingen lär ha kunnat mäta sig med honom lyftande silltunnor med ren armstyrka i envig. Detta enligt en bevarad handskreven historiebrevbeskrivning och levnadsskildring av sonen Alfred.

Enligt en dåtida dagstidning lär det under en månad, januari 1878, ha lastats 25.000 tunnor sill inom Kungshamns tullkamardistrikt. "Enbart vid Florö lägo 22 ångare och lastade sill". När kommersen var som störst på Florö (sillhantering, utminuterung av sprit, krogbesök, persontrafik m.m.) var det helt igenproppat med båtar och skepp från Kungsund i väst till Fotstillarna i öst. Man lär ha kunnat gå halvvägs till Fjällbacka på dessa farkoster, som låg akter om stäv!

Sill och sprit

Mot slutet av 1800-talet försvann sillen, liksom spriten på Krogen då kapten Johansson



Peter August Johansson på 1890-talet

miste sin försäljningslicens (1888). Den ena motgången avlöste den andra. Det började med att två av kaptenens söner drunknade 1881, då han tvingat dom att i hårt väder segla till Fjällbacka för att handla snus,

ett av hans segelfartyg, Trio, förläste vid Dunkerque, modern Abela dog 1882. I och med motoriseringen av sjöfarten och byggande av fyrar i yttre havsbandet samt farlederna vid denna tid blev det mindre förlisningar och därmed allt mindre inkomster av Peter Augusts lagliga rätt till bärgning av haverister. Han kom alltmer på obestånd och gick till slut i konkurs med Florö strax före sin plågsamma död där i tungkräfta 1898.

Magasinet härbärgerade i början på 1900-talet exotisk teaterrekvisita från den period då teaterdirektören Oscar Wennersten ägde ön 1904-1926. Även om honom och hans fängslande livsgärning finns en del dokumentation bl.a. av Erik Hakeröd, Kville Hembygdsarkiv.

Sedan min fader köpte Florö 1931 efter ytterligare en konkurs, har Magasinet huvudsakligen härbärgerat egna båtar. För detta ändamål finns en lyftkran och slip öster om byggnaden, där på 30-talet min faders 75 m² skärgårdskryssare kunde baxas in i sin vagg och senare en "drake". Härför nödgades ett knappt dussin bjälkar kapas, som för ett tjugotal år sen ledde till att denna östra del sakt men säkert begav sig ut mot havet. Vid ett större renoveringsarbete 1993-94 blev det riktat. Samtidigt lagades väggar och tak, som fick nytt taktegel. Och efter det dryga målningsarbetet med gulocker-linolja hade vi antligen hunnit ikapp ca 70 år av eftersatt underhåll. Så står det där nu vackert sammansmältande med de övriga husen.



Peter Silfverskiöld

Berätta vad du hört eller minns!

Jag är angelägen att samla så mycket muntligt material som möjligt om gamla tider i Fjällbacka innan det försvinner. Jag drömmer om att samla allt i en bok. Har du några minnen du hört av äldre eller själv minns? Skriv ner dem hur enkelt som helst.

Det kan räcka med några rader, helst förstås med ungefärlig tid och plats. Gärna med bilder. Skriv i så fall ditt namn bakpå bilderna. Jag vill gärna ha ditt namn, men det behöver inte tryckas om du inte vill. Har du brev från t.ex. Amerikaresenärer, släng dem inte. Lämna dem till Hembygdsarkivet helst med uppgift om vem som skrev. Hör av dig per brev, telefon eller e-post till:

Inger Rudberg

**Persikevägen 81, 22355 Lund, Tel 046/144535
epost: inger.rudberg@lund.mail.telia.com**

**Box 57, 450 71 Fjällbacka Tel 0525/35377
(juni-augusti)**